

PAVLA ŠTRUKELJ

Kustodinja za neevropske kulture v Slovenskem etnografskem muzeju med letoma 1955 in 1990

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Datum prejema: 2. 12. 2019

Izvleček: Avtorica osvetli poklicna prizadevanja Pavle Štrukelj, etnologinje in muzeologinje, ki je med letoma 1955 in 1990 kot kustodinja za zunajevropske zbirke delovala v Muzeju neevropskih kultur v Goričanah, depandansi Slovenskega etnografskega muzeja. V osrednjem delu prispevka obravnava njene razprave o muzejskih zunajevropskih zbirkah in zbirateljih teh zbirk, pri čemer opozori na uporabo jezika, ki je značilen za vzpostavljanje hierarhičnih razmerij med zahodnimi protagonisti in neevropskimi ljudstvi.

Ključne besede: Slovenski etnografski muzej, zunajevropske zbirke, Pavla Štrukelj, razprave, jezikovna raba

Abstract: The author reflects on the professional path of Pavla Štrukelj, an ethnologist and museologist, who worked as a curator for non-European collections (1955–1990) in the Museum of Non-European Cultures in Goričane, which was established as a branch of the Slovene Ethnographic Museum. She focuses on Štrukelj's disquisitions on non-European collections in the museum and their collectors while also emphasising Štrukelj's use of the language which has been distinctive for establishing hierarchical relations between western protagonists and non-European peoples.

Keywords: Slovene Ethnographic Museum, non-European collections, Pavla Štrukelj, disquisitions, language usage

Uvod

V članku osvetljuje poklicna prizadevanja Pavle Štrukelj, etnologinje in muzeologinje, ki je med letoma 1955 in 1990 kot kustodinja delovala v Slovenskem etnografskem muzeju (SEM). Ta je leta 1964 kot muzejsko depandanso v Goričanah pri Ljubljani odprl Muzej neevropskih kultur, v katerem so hranili in razstavljali izključno zunajevropske zbirke. Pavla Štrukelj je bila od tega leta do svoje upokojitve odgovorna za zbiranje, preučevanje in predstavljanje muzejskih zunajevropskih zbirk ter za organizacijo številnih gostujočih razstav iz neevropskih držav. Njeno zanimivo poklicno delovanje ostaja splošni javnosti precej nepoznano, pa tudi mnogi njeni poklicni kolegi z njenim delom niso prav dobro seznanjeni.

O delu Pavle Štrukelj pišem na podlagi arhivskega gradiva, ki vsebuje njena poročila o delu, številne izpiske iz strokovne in znanstvene literature ter s predavanj, podatke o njenih službenih potovanjih, udeležbi na mednarodnih konferencah in stikih s strokovnjaki z vsega sveta. Del gradiva je dostopen v SEM, del pa hrani sorodnica Pavle Štrukelj Marinka Oblak, ki mi je omogočila vpogled vanj.¹ Opiram se tudi na misli sogovornikov, ki so Pavlo Štrukelj in njeno delo bolj ali manj poznali. Osrednji del članka temelji na analizi njenih tekstov, ki jih je ob različnih pri-

ložnostih napisala o muzejskih zunajevropskih zbirkah. Edward Said (1994: 4) piše, da preteklost vedno vpliva na sedanjost in da sta preteklost in sedanjost prepojeni druga z drugo, da soobstajata. Prav zato preučevanja preteklega ustvarjanja vednosti o neevropskih ljudstvih v muzeju – v tem prispevku na podlagi analize tekstov kustodinje Pavle Štrukelj – ne razumem kot kritiko teh praks, temveč kot prispevek k razumevanju preteklih in obstoječih muzejskih vednosti ter kot odpiranje poti za iskanje novih možnosti njihovega vzpostavljanja. Izhodišče za analizo tekstov Pavle Štrukelj je publikacija nizozemskih Nacionalnih muzejev svetovnih kultur *Words Matter: An Unfinished Guide to Word Choices in the Cultural Sector* (Modest in Lelijveld 2018), v kateri avtorji opozarjajo na pomen uporabe jezika v kulturi s poudarkom na muzejskih izkušnjah. V enem od tekstov v publikaciji Wayne Modest (2018: 13–14) piše, da v muzejski praksi zamenjava neustreznih besed z alternativnimi zanj niso politična korektnost, prevelika senzitivnost ali ponovno pisanje zgodovine, kot so jim očitali kritiki. Gre za zamenjavo ali odstranitev tistih besed, ki so bile del rasističnih in diskriminatornih diskurzov. Ti so prispevali k škodljivim predstavitvam in razumevanjem določenih ljudi oziroma družbenih skupin. Po njegovem mnenju je jezik, ki ga uporabljamo, del bojev za prepoznavanje, predstavljanje in spoštovanje različnih delov družbe. Sama menim, da niso pomembne le besede, temveč tudi mesto izrekanja. Muzeji so kot pomembne institucije, ki soustvarjajo družbeno realnost, k takšnim razmislekom še zlasti poklicani. Pri obravnavi tekstov Pavle

¹ Arhivsko gradivo, do katerega sem dostopala v SEM in pri gospe Marinki Oblak, še ni urejeno, zato pri citiranju namesto arhivskih enot, signatur in paginacije navajam imena dokumentov, kot so zapisana na njih.

* Tina Palačič, univ. dipl. etnologinja, kulturna antropologinja in pedagoginja, projektna sodelavka, Slovenski etnografski muzej; tina.palacic@etno-muzej.si.

Štrukelj izhajam iz naslednjih pojmov: prikazovanje belih protagonistov kot herojev, ignoriranje določenega zgodovinskega dogajanja, obravnavanje domačinov kot običajnih v prostoru in času, eksotizacija in drugačenje.

Delovanje Pavle Štrukelj umeščam v širši zgodovinski kontekst udejstvovanja SFR Jugoslavije v gibanju neuvrščenih, ki je omogočil razmah zbiranja, preučevanja in predstavljanja zunajevropskih zbirk (prim. Frelih in Koren 2017: 11). Sprva na kratko predstavim gibanje neuvrščenih in njegov pomen za delovanje Muzeja neevropskih kultur v Goričanah, nato pa več pozornosti posvečam poklicni poti kustodinje muzeja Pavli Štrukelj. V osrednjem delu obravnavam njene razprave o zunajevropskih zbirkah in opisujem predstavljanje in odnos do neevropskih ljudstev v muzejskem prostoru obravnavanega obdobja. Zanima me, ali se principi gibanja neuvrščenih, kot so prijateljstvo, solidarnost in sodelovanje z drugimi neuvrščenimi državami, odražajo tudi v njenem pisanju.

Gibanje neuvrščenih kot alternativna transnacionalna platforma

Začetke intenzivnih stikov Slovencev z drugimi kontinenti lahko postavimo v čas socialistične Jugoslavije, čeprav so se prebivalci slovenskega ozemlja kot misijonarji, popotniki, pustolovci in raziskovalci z drugimi kontinenti srečevali že pred tem (glej Šmitek 1986; Čeplak Mencin 2012; Marinac 2017, 2020; Ličen 2018). O zgodnejših stikih priča tudi bogato muzejsko gradivo Slovenskega etnografskega muzeja (Frelih, Koprivec in Zidarič 2013: 105–112). Pogostejši stiki in izmenjave med SFR Jugoslavijo in državami »tretjega sveta« pa so bili posledica udejstvovanja Jugoslavije v gibanju neuvrščenih, osnovanem na prvi konferenci neuvrščenih držav v Beogradu leta 1961. Gibanje razumem kot izraz aktivne protiblokovske politike, ki je zagovarjala nadaljevanje dekolonizacijskega procesa, uravnotežen ekonomski razvoj vseh držav in kulturno enakost vseh narodov, nasprotovala pa je tekmi v oboroževanju in kulturnemu imperializmu Zahoda (Rubinstein 1970: 106–111; Gupta 1992: 65–66). Nekateri ga razumejo kot politično platformo, ki je omogočila nemočnim, 'temnejšim narodom'² vstop v dialog z močnejšimi (Prashad 2007: xv, xviii) in s promoviranjem neuvrščenih načel na konferencah neuvrščenih in z udejstvovanjem v OZN spodkopavati bipolarni zemljevid hladne vojne (Kirn 2017: 328).

Jugoslavija je bila ena izmed pobudnic gibanja. V njem je sprva iskala politična zaveznitva, še zlasti se je oziranj

2 Vijay Prashad z izrazom 'temnejši narodi', *the darker nations*, označuje tiste narode, ki so med hladno vojno tvorili »tretji svet«. Gre predvsem za nekdanje kolonizirane narode, ki so po drugi svetovni vojni vzpostavili neodvisne države. Izraz se nanaša na barvo kože in vzpostavlja dihotomijo med belimi zahodnimi kolonizatorji in koloniziranimi pripadniki nezahodnih narodov.

po drugih državah zaveznicah pokazalo kot pomembno po resoluciji informbiroja leta 1948 (Rubinstein 1970: 3; Jakovina 2011: 31). Kmalu se je usmerila v utrjevanje svoje ekonomske in geostrateške pozicije in, kot dobro pokazeta Borut Brumen in Nikolai Jeffs (2001: xiv–xvi, glej tudi Vodopivec 2018), razvila specifično razvojno paradigmo v odnosu do nekaterih drugih držav članic gibanja neuvrščenih, ki ji je seveda prinašala tudi dobiček. Z diskurzom zgodovinskega razvoja se je prikazovala kot prijateljska država, ki je s svojo razvitostjo kazala prihodnost nerazvitim državam članicam gibanja.

Poleg sodelovanja na ekonomskem področju je med državami članicami gibanja potekalo tudi znanstveno-tehnično sodelovanje. Vključevalo je izmenjave strokovnjakov,³ svetovalcev in raziskovalcev, usposabljanje in izpopolnjevanje tujih kadrov ter štipendiranje študija tujim študentom v Jugoslaviji. Kulturno sodelovanje je predvidelo izmenjave med gledališči, opernimi in filharmoničnimi ansambli, muzeji, galerijami, knjižnicami, arhivi in raznimi kulturnimi društvi neuvrščenih držav (Lamberger Khatib 2010: 102–103, 107). Gibanje je pripomoglo k ustanovitvi Muzeja neevropskih kultur v Goričanah, ki je bil kot prva ustanova v Jugoslaviji namenjen zbiranju in predstavljanju samo zunajevropskih etnografskih zbirk (o različnih dejavnostih, ki so prispevali k ustanovitvi muzeja, glej Palaić 2019: 143). Ustanov, ki so se začele ukvarjati tudi z umetnostjo in dediščino neuvrščenih držav ali so bile ustanovljene samo v ta namen, je bilo v Jugoslaviji več (Piškur 2019: 17–19).

Muzej neevropskih kultur v Goričanah je v odsotnosti informacij o dogajanju v drugih delih sveta mnogim pomenil okno v svet. Študentje, ki so jih zanimale neevropske kulture, so lahko tam s pomočjo muzejskih razstav prvič stopili v stik z njimi.⁴ Kot kustodinja za zunajevropske zbirke je Pavla Štrukelj prevzela predhodno zbrane zunajevropske zbirke, ki jih je dotlej hranil Etnografski muzej, dodala pa jim je zbirke in predmete, ki so v muzej prišli kot bolj ali manj neposreden rezultat številnih izmenjav in stikov z drugimi neuvrščenimi državami.⁵ Glede na doslej pregledano arhivsko gradivo je bilo med letoma 1964 in 1990, ko so

3 Na muzejskem področju se je v Somaliji udejstvovala etnologinja in umetnostna zgodovinarica Štefka Cobelj. Leta 1966 se je zaposlila kot kustosinja v Muzeju sodobne umetnosti v Beogradu, leta 1976 pa je prevzela ravnateljstvo v Pokrajinskem muzeju Ptuj. Po upokojitvi jo je Zvezni zavod za tehnično, prosvetno in kulturno ter znanstveno sodelovanje v Beogradu kot svetovalko za muzejsko dejavnost povabil, da je v Somaliji razvijala nacionalni muzej v Mogadišu, nato pa še muzej v severni provinci države. V Somaliji je delovala med letoma 1980 in 1982 ter med letoma 1986 in 1987 (Petrovič 2012: 19–26, 30–34).

4 O tem so pripovedovali Ralf Čeplak Mencin, Ivan Šprajc, Mojca Terčelj, Mojca Račić in Blaž Telban. Z njimi sem se pogovarjala leta 2019.

5 O različnih načinih pridobivanja zunajevropskih muzejskih zbirk in predmetov v SEM glej Palaić (2019: 145–150).

razstave prirejali v prostorih v gradu Goričane, pripravljenih 83 razstav, približno polovica je bila gostujočih razstav iz drugih neuvrščenih držav. Ob razstavah so praviloma pripravili razstavne kataloge, Pavla Štrukelj pa je napisala tudi več razprav o zunajevropskih zbirkah in zbirateljih.

V nadaljevanju opišem poklicno pot Pavle Štrukelj, nato pa na podlagi analize njenih razprav tudi njeno razumevanje muzejskih zbirk, zbirateljev in materialne kulture neevropskih ljudstev. Z analizo rabe jezika v njenih besedilih ugotavljam prisotnost kolonialnega diskurza. Borut Brumen in Nikolai Jeffs (2001: xiv, xvi–xvii), ki pišeta o afriškem kontinentu, omenjata, da se je v tedanjih časopisih in drugih publikacijah o Afriki govorilo o dialogu in izmenjavi. Opozarjata pa, da je podton tem besedilom dajala razvojna ideologija, ki se je povezovala z rasno esencionalizacijo, s homogenizacijo in z drugačenjem Afričanov. V potopisih, ki so jih takrat pisali ljudje različnih poklicnih profilov, ki so delovali v Afriki, so bili kljub neuvrščenim načelom, ki jih je Jugoslavija poudarjala, prisotni obrasci kolonialnega potopisa.

Pavla Štrukelj, kustodinja za zunajevropske zbirke

Pavla Štrukelj se je rodila 28. junija 1921 v Štrukljevi vasi blizu Cerknice na Notranjskem. Po osnovni šoli se je vpisala na klasično gimnazijo, od tam pa na učiteljsišče v Ljubljani. Nato je najprej študirala paleontologijo in geografijo (1948–1950), leta 1954 pa na Filozofski fakulteti v Ljubljani diplomirala iz etnologije (Novak 2013). Med študijem je delala kot knjigovodkinja v Čevljarski zadrugi v Ljubljani, v Etnografskem muzeju pa se je zaposlila 1. junija 1955 kot kustodinja – pripravnica. Že v tem letu je opravila tečaj za bibliotekarko, leta 1957 pa je pridobila strokovni naziv kustodinj (Personalni list Pavle Štukelj). Doktorirala je leta 1964 z disertacijo *Kultura Ciganov v Sloveniji in problem njihove asimilacije slovenskemu prebivalstvu* (1964).

Ob zaposlitvi v Etnografskem muzeju je sprva opravljala delo bibliotekarke (glej Lah 1980/1982: 185) in vodičke ter sodelovala v terenskih raziskavah na Slovenskem. V številnih slovenskih krajih je raziskovala bloško smučanje, perice v okolici Ljubljane, vraževerje in razna področja materialne in duhovne kulture (Poročilo o delu Pavle Štrukelj 1961).⁶ Največ se je posvečala preučevanju rimske kulture, s katero se je prvič srečala že leta 1959 v Murski Soboti, nato pa je raziskave nadaljevala v Novem mestu (od 1960) in v Beli krajini (od 1962) (Poročila o delu Pavle Štrukelj 1955–1987; glej leta 1955–1962). S to tematiko se je ukvarjala tudi po upokojitvi in o njej obširno pisala.⁷

Pomemben del raziskovalnega udejstvovanja Pavle Štru-

kelj je bil posvečen neevropskim ljudstvom in njihovi materialni kulturi. Zanimanje za to področje je Štrukljeva izkazala že pred zaposlitvijo v muzeju, ko je leta 1954 mesec dni preučevala vsebine Muzeja človeka v Parizu (Musée de l'Homme).⁸ Leta 1961 je preživela slaba dva tedna na Dunaju, kjer je v knjižnicah in muzejih prebirala literaturo o neevropskih ljudstvih (Poročila o delu Pavle Štrukelj 1955–1987, glej leto 1961). Prav tega leta si je prizadevala tudi za pridobitev financiranja daljšega terenskega dela zunaj Evrope. Na Prešernov sklad je naslovila prošnjo za dodelitev šestmesečne štipendije za raziskovanje v mestu Lomé v Togu. Tam se je želela specializirati za umetnost zahodne Afrike in tako prispevati k razumevanju zahodnoafriških zbirk v muzeju. Leta 1966 je zaprosila za šestmesečno znanstvenoraziskovalno štipendijo Fulbrightovega programa. V ZDA je želela raziskovati etnološke značilnosti severnoameriških staroselcev Ojibwa in Ottawa, katerih zbirko prav tako hrani muzej, ter umetnost različnih skupin staroselcev. Njeni prošnji sta bili zavrjnjeni (glej Prošnje v seznamu virov).⁹

Štrukljeva je pogosto potovala, tako zasebno¹⁰ kot službeno. Etnografsko terensko delo je opravljala najprej na Danskem, kamor je odpotovala decembra 1958 in se vrnila konec januarja 1959. V poročilu o delu za leto 1959 je zapisala, da se je tam ukvarjala s preučevanjem njihovih načinov prepariranja tekstila, lesa in železa, v svojih življenjepisih ob prošnjah za dodelitev štipendij za raziskovanje v tujini pa je navajala, da je v Narodnem muzeju v Københavnu raziskovala neevropska ljudstva in dansko kulturo (glej Prošnje v seznamu virov). Leta 1962 je dobra dva meseca raziskovala poljedelsko orodje na Ferskih otokih¹¹ (Štrukelj 1963/1964). Potovala je tudi v afriške države, in sicer se je leta 1966 s takratnim direktorjem muzeja Borisom Kuharjem udeležila Svetovnega festivala črnske umetnosti v Dakaruju v Senegalu, najverjetneje pa se je udeležila tudi potovanja v Kenijo leta 1970, ki ga je prav tako organiziral Boris Kuhar (Kuhar 2011: 8, 2015). Z izjemo Senegala je z vseh omenjenih potovanj prinesla predmete in jih prodala ali podarila muzeju (Palaić 2019:

8 To je zapisala v življenjepisih ob prošnji za štipendijo Prešernovega sklada (1961) (glej Prošnje v seznamu virov).

9 Za štipendijo Fordove fundacije, ki bi mu omogočila raziskovanje ameriških muzejev in spoznavanje tamkajšnje muzeologije, se je za študijsko leto 1965–1966 na Savezni sekretariat za prosveto i kulturo prijavil tudi tedanji direktor muzeja Boris Kuhar. Tudi on je prejel negativen odgovor, iz dokumentov pa obrazložitev za to odločitev ni razvidna. Vidimo lahko, da je v muzeju obstajal manjši interes za raziskovanje zunaj Evrope, vendar ga oblasti očitno niso razumele kot prispevek k razvoju muzejske dejavnosti v Sloveniji (Odgovor Fordove fundacije; za informacijo o tej dokumentaciji se zahvaljujem Nadji Valentinčič Furlan).

10 Marinka Oblak hrani številne razglednice, ki ji jih je s potovanj pošiljala Pavla Štrukelj.

11 Štrukljeva jih imenuje Farörski otoki. Glej tudi Poročilo o delu Pavle Štrukelj 1962.

6 Raziskovala je npr. vinogradništvo, lov, ribolov, čebelarstvo, sadjarstvo, zbirno gospodarstvo in šege.

7 Za analizo del Pavle Štrukelj o Romih v Sloveniji glej Janko Spreizer (2001).

146). Po udeležbi na X. mednarodnem kongresu antropoloških in etnoloških znanosti v New Delhiju leta 1978 je potovala po indijskih zveznih državah Gudžarat in Radžastan in o svojih srečevanjih s tamkajšnjimi ljudstvi, ki jih je povezovala z Romi v Jugoslaviji in Evropi, napisala prispevek v reviji *Orientalistika* (Štrukelj 1986).

Pavla Štrukelj je kot članica sodelovala pri podružnici Etnološkega društva Jugoslavije za Slovenijo, pri Slovenskem etnografskem društvu in pri Slovenskem orientalističnem društvu (Poročila o delu 1955–1987). Redno se je udeleževala tudi različnih konferenc in srečanj etnologov in antropologov doma in po svetu in na njih predstavljala svoje raziskovalno delo. Od leta 1968 do svoje upokojitve se je tako udeležila vseh petih kongresov Mednarodnega združenja etnoloških in antropoloških znanosti (IUAES).¹² Udeleževala se je tudi srečanj jugoslovanskih indologov, ki jih je organizirala Jugoslovanska akademija znanosti i umetnosti v Zagrebu,¹³ prav tako pa tudi več posvetovanj etnografov muzealcev, folkloristov, konservatorjev in etnologov Jugoslavije v različnih jugoslovanskih in slovenskih mestih (Poročila o delu Pavle Štrukelj 1955–1987).¹⁴ Pri tem je opaziti, da se je v začetku svoje poklicne poti udeleževala srečanj predvsem v Sloveniji in Jugoslaviji, od poznih 60. let pa tudi v tujini. O številnih temah je objavljala tako znanstvene, strokovne kot poljudne članke, objavljena so njena predavanja z znanstvenih in strokovnih konferenc doma in v tujini, napisala je dve monografiji o Romih, sestavke v strokovnih knjigah, nekaj poročil o znanstvenoraziskovalnih nalogah ter recenzije in kritike, prav tako pa je prevedla ali napisala več muzejskih

12 Na VIII. mednarodnem kongresu antropoloških in etnoloških znanosti v Tokiu in Kjotu je predstavila bivanjske razmere Romov v Sloveniji (1968), na IX. mednarodnem kongresu v Čikagu leta 1973 uporabno umetnost severnoameriških staroselcev Ojibwa (1979), leta 1978 pa je v New Delhiju ponovno govorila o Romih in »njihovi prilagoditvi na civilizacijo« (1980). Leta 1983 je bila v Vancouvru, kjer je na XI. kongresu predstavila prispevek z naslovom Muzeji kot mediatorji kultur tretjega sveta (prispevek na konferenci brez natisa). Leta 1988 se je udeležila kongresa v Zagrebu, kjer je govorila o pomembnih značilnostih muzejskih zbirk v odnosu do »tretjega sveta« (1988).

13 Leta 1965 je na Odjelu za suvremenu književnost predstavila prispevek Elementi indijske kulture pri Ciganih (objavljeno 1968), leta 1975 na Razredu za filologiju prispevek Način življenja Romov v Sloveniji se spreminja / Spremembe v načinu življenja Romov v Sloveniji, leta 1977 je srečanje organiziral Razred za filologiju – Odbor za orientalistiku, podatka o prispevku Štrukljeve ob tej priložnosti nisem našla; leta 1981 je predstavila prispevek Indijska kultura v etnoloških zbirkah muzeja Goričane v Ljubljani; za leto 1984 podatka o njenem prispevku nisem našla.

14 Npr. posvetovanje etnologov Jugoslavije (1958, 1959, 1971), kongres folkloristov (1957, 1960), srečanja etnografov muzealcev (1958, 1960, 1963, 1964). Podatki so pridobljeni iz Poročil Pavle Štrukelj o delu (1955–1987), pri čemer poročil za določena leta v arhivu nisem našla.

razstavnih katalogov oziroma njihovih sestavnih delov (glej Račić 2001).¹⁵

Preučevanje zunajevropskih zbirk v Muzeju neevropskih kultur

Zunajevropske zbirke je Štrukljeva že v prvem letu po svoji zaposlitvi reinventarizirala, uredila pa je tudi depo, kjer so bile shranjene. Že leta 1956 je v muzeju pripravila tudi občasno razstavo teh zbirk (Palaić 2019: 138–139, o razstavi glej Škerlj 1957), a se je intenzivnost dela v zvezi z njimi bistveno povečala po pridobitvi novih prostorov v dvorcu Goričane leta 1964. Etnografski muzej je novo enoto poimenoval Muzej neevropskih kultur, Pavla Štrukelj pa je kot edina kustodinja postala odgovorna za zunajevropske zbirke. Poleg reinventarizacije starejših zbirk, inventarizacije novih predmetov, ki so prihajali v muzej, in skrbi za njihovo ustrezno konservacijo je v 26 letih svojega delovanja v Goričanah pripravila ali (so)organizirala 83 razstav. Poleg tega je zastavila tudi bogat spremljevalni program, ki je vključeval vodstva po razstavah, predavanja, projekcije filmov, koncerte, predstave (npr. indonezijskih senčnih lutk) in delavnice (npr. izdelovanja japonske ikebane) (Poročila o delu Pavle Štrukelj 1955–1987).

Obseg dela Pavle Štrukelj je izjemen. Po besedah sorodnice Marinke Oblak, ki danes hrani njeno zapuščino, je muzejskemu delu posvetila svoje življenje. O njeni marljivosti in natančnosti se je izrazil tudi tedanji direktor Boris Kuhar, ki je v enem svojih tekstov zapisal, da je bila mravljica pri delu v Goričanah in SEM (Kuhar 2011: 9).¹⁶ Etnologinja Mojca Marija Terčelj, ki je v 80. letih prejšnjega stoletja v Goričanah kot študentka sodelovala s Pavlo Štrukelj, je večkrat omenila,¹⁷ da je bila Štrukljeva vpeta v izjemen tempo priprave avtorskih in gostujočih razstav. Ob vsem tem ji je zmanjkovalo časa za res načrtno in sistematično preučevanje zunajevropskih zbirk, še zlasti pa za terensko delo v državah zunaj Evrope, za kar si je prizadevala.¹⁸

15 Monografija Pavle Štrukelj *Tisočletne podobe nemirnih nomadov: Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji* ni vključena v seznam bibliografije, ki ga je pripravila Mojca Račić, saj je delo izšlo leta 2004.

16 O Pavli Štrukelj ni veliko zapisanega. Ob njeni smrti sta nekrolog napisala Ralf Čeplak Mencin (2015) in Boris Kuhar (2015).

17 Pogovarjali sva se maja 2019, to misel pa je izrazila tudi na simpoziju Neevropske raziskave v Sloveniji: Od zbiranja k raziskovanju, ki je potekal med 5. in 7. novembrom 2019 v Slovenskem etnografskem muzeju.

18 Njen delovni tempo razberemo iz njenih poročil o delu, zgovorna pa je tudi njena prošnja, ki jo je leta 1980 naslovila na ravnateljstvo SEM (glej Prošnja v seznamu virov). Konec 70. let je Štrukljeva postala članica komisije za delovna razmerja SEM, v kateri je sodelovala pri pripravi t. i. samoupravnih aktov, ki so urejali položaj delavcev v muzeju. Ravnateljstvo SEM je zaprosila, da se v skladu s temi akti uredijo njene delovne razmere in vrednotenje njenega dela. Poudarila je, da njeno delo presega normativ kustosovega

O zunajevropskih muzejskih zbirkah

Pavla Štrukelj (1977: 20) je opozorila na obstoj muzejskih in zasebnih zbirk zunajevropskih predmetov v Jugoslaviji, ki so bili takrat po njeni oceni v veliki meri pregledani in popisani, vendar skopo znanstveno obdelani. Poudarila je, da je bilo to muzejsko gradivo dotlej premalo upoštevano in da ga je prvi začel temeljito preučevati SEM v Ljubljani z ustanovitvijo Muzeja neevropskih kultur. Zapisala je, da je muzej v Goričanah hranil zgodovinske in sodobne etnološke zbirke (Štrukelj 1977: 20, 1980/1982: 125) z drugih kontinentov, in dodala območji Laponcev in Ferske otoke, kjer je sama zbirala predmete, čeprav gre za evropski teren. Med zunajevropske zbirke je v enem od člankov (Štrukelj 1980/1982: 155–156) uvrstila tudi predmete romskih skupin v Sloveniji, pri čemer uvrstitve ni argumentirala. Predmete je naštela in navedla, da jih je sama zbrala.

V članku Pregled etnoloških zbirk iz Afrike, Azije, Amerike, Oceanije in iz drugih dežel ter njihovo preučevanje v Jugoslaviji (Štrukelj 1977) je ponudila pregled zunajevropskih zbirk v muzeju v Goričanah, pri čemer je navedla kraj izvora in čas pridobitve zbirke, etnične skupine, od koder predmeti izhajajo, zbiralca in vrsto predmetov v zbirki. V pregledu ponekod nekateri podatki manjkajo. Navedla je tudi zunajevropske zbirke v drugih slovenskih muzejih in zasebne zbirke v Sloveniji ter omenila zunajevropske zbirke iz muzejev v različnih jugoslovanskih republikah in tamkajšnje zbirke v zasebni lasti. Naštela je občasne razstave s to tematiko, ki so jih pripravile različne ustanove v Jugoslaviji, razstavne kataloge in razprave na to temo. Njen pregled kaže na to, da je delovanje jugoslovanskih muzejev z zunajevropskimi zbirkami spremljala in precej dobro poznala.

V članku Neevropske zbirke v muzeju Goričane (Štrukelj 1980/1982) je najprej podrobneje predstavila prvi zunajevropski zbirki, ki ju je pridobil nekdanji Kranjski deželni muzej,¹⁹ preostale pa je nato predstavila po celinah. Pri tem je opozorila, da so bili nekateri predmeti še vedno shranjeni v Narodnem muzeju, kjer so bili prvotno inventarizirani, npr. nekateri egipčanski in kitajski predmeti (Štrukelj 1980/1982: 128, 139). Zanimiv je primer muzejskega gradiva, ki je bilo zbrano na Papui Novi Gvineji. Predmete je poslal nemški etnolog Wilhelm Ströder, ki je raziskoval in preučeval življenje domačinov. Ne iz njenih člankov ne iz Nakupne knjige izvenevropskih predmetov

SEM 1965²⁰ ni jasno, zakaj je Ströder tam raziskoval in nato predmete daroval muzeju (Štrukelj 1980/1982: 152). O muzejskih zunajevropskih zbirkah je Štrukljeva (1980/1982: 156) zapisala:

Zbrano gradivo v muzeju Goričane dejansko zajema kulturo z vseh celin neevropskega sveta. Obsežne zbirke so razmeroma načrtno zbrane, manjše pa vsebujejo značilnosti posameznih dejavnosti določene etnične skupnosti ali večjih narodov. Tovrstno gradivo je potrebno še dalje popolnjevati.

Na zunajevropske zbirke je gledala kot na pomembno gradivo za preučevanje drugih kultur; predmete je razumela kot odraz dejavnosti njihovih nekdanjih lastnikov. So »temeljno gradivo«, na podlagi katerega lahko »spoznavamo razvoj kulturnega življenja tujih ljudstev« (Štrukelj 1977: 26–27).

Poudarila je pomen dopolnjevanja obstoječih zunajevropskih zbirk v muzeju, še zlasti zbirk misijonarjev Barage in Knobleharja, saj bi tako lahko »prikazali dosežke kulture za daljše časovno obdobje« (Štrukelj 1980/1982: 127). Navedla je nekaj primerov, ki so po njenem mnenju uspešno dopolnjevali starejše zbirke: sodelovanje s tujimi študenti iz neuvrčenih afriških dežel, pridobivanje kitajskih predmetov od šestdesetih let 20. stoletja, dopolnjevanje misijske zbirke iz Nepala s predmeti članov Slovenske himalajske alpinistične odprave in dopolnjevanje indonezijske zbirke z darili in nakupi. O dopolnjevanju indijske zbirke je Štrukljeva (1980/1982: 147) zapisala:

Na podlagi starejšega muzejskega materiala iz Indije je muzej premišljeno načrtoval dopolnjevanje te zbirke. Znano je namreč, da je Indija dežela, v kateri je prav način oblačenja izredno pomemben, zanimiv in zapleten. Zato se je muzej odločil, da kolikor mogoče načrtno pridobi razna indijska oblačila in nakit. V okviru materialnih možnosti in z delom, ki sta ga opravila Indijca Kokila in Jayant Gosalia, je muzeju uspelo uresničiti načrt.

Jayant Gosalia je bil indijski študent v Jugoslaviji, ki se mu je pridružila žena Kokila. Z muzejem sta vzpostavila dolgotrajno in plodno sodelovanje, ki je dober primer sodelovanja Štrukljeve s tujimi študenti.²¹

Kot sem ugotavljala na drugem mestu (Palaić 2019: 151–152), muzej ni razvil teoretsko podprte in sistematične politike zbiranja zunajevropskih predmetov, temveč se je usmeril v dopolnjevanje obstoječih zbirk. V muzeju tudi niso razmišljali o načrtnem terenskem delu kustosov,²² ampak so se pri pridobivanju novih zbirk opirali zlasti na tiste

delo, hkrati pa pogosto poteka v zdravju neprimernih razmerah (neogrevani prostori dvorca Goričane).

¹⁹ Gre za zbirki misijonarjev Friderika Barage, Franca Pirca in Janeza Čebula iz Severne Amerike (Baragova zbirka je kot prva prišla v muzej leta 1836) in Ignacija Knobleharja iz današnjega Sudana (v muzej je prišla leta 1850). Po ustanovitvi Kraljevega etnografskega muzeja leta 1923 je ta zunajevropske zbirke prevzel od nekdanjega Kranjskega deželne muzeja (Palaić 2019: 136–137).

²⁰ Nakupno knjigo hrani arhiv SEM.

²¹ Pogovor s Koki Veber, prej Koki Gosalia, september 2018.

²² Izjemi sta dva že omenjena poskusa Pavle Štrukelj, da bi pridobila štipendijo za raziskovanje na terenu zunaj Evrope.

ljudi, ki so delovali v tujini in domov prinašali predmete, na tuje študente v Sloveniji ter na donacije, ki so bile posledica diplomatskih stikov med Jugoslavijo in drugimi državami članicami gibanja neuvrščenih. O zbiranju teh predmetov Pavla Štrukelj ni pisala, zasledimo lahko le njen precej sodoben pogled na te prakse v takratnem času. Menila je, da je treba pri preučevanju neevropskih ljudstev upoštevati

način življenja tako v manjših, večjih naseljih ali v mestnih središčih, kjer se porajajo nove življenjske oblike v vseh družbenih sistemih. Zato obsega zbiranje etnološkega gradiva iz tujih dežel še mnogo več predmetov, kot je bilo to v navadi v preteklosti. Zbiralec in raziskovalec mora upoštevati predmetno kulturo v celoti, takšno, kakor jo kaže današnje življenje. (Štrukelj 1977: 27)

Izhodišča za razumevanje muzejskega diskurza

Hodan Warsame (2018: 83–84) je v eseju z naslovom *Mechanisms and Tropes of Colonial Narratives* opozoril, da muzeji, še zlasti pa etnografski, pri predstavljanju zbiralcev in raziskovalcev pogosto uporabljajo pripovedi o herojskih belih protagonistih, ki so se pogumno odpravili tja, kamor še ni stopila noga belega človeka ali pa je bilo teh junakov malo. To so lahko raziskovalci, znanstveniki, umetniki, fotografi ali misijonarji, ki so se iz teh dežel vrnili bodisi s predmeti bodisi z zgodbami o nepoznanih ljudeh. Pri tem je pomembno, kot je poudaril Warsame, da so ti protagonisti prikazani kot aktivni, »eksotična ljudstva« gledamo skozi njihove oči, ta pa pogosto ostanejo anonimna masa ljudi, katerih misli, besede in doživetja niso predstavljeni. Beli protagonisti so vznemirljive, nevarne in igrive figure, ki naj bi jih bralci tekstov ali obiskovalci razstav občudovali. Pogosto se pojavlja tudi ideja odkritja nekega geografskega območja, s katero lahko krepimo razumevanje, da to pred »odkritjem« ni bilo naseljeno s pomembnimi skupnostmi, in je žaljiva prav zato, ker predvideva, da se je zgodovina območja začela s prihodom belih zahodnjakov (Discover 2018: 103). Tudi uporaba določenih izrazov in formulacija stavkov lahko izbrišeta pomemben del zgodovine z vidika koloniziranih ljudstev (Warsame 2018: 84). Opisane značilnosti predstavljanja zbirateljev so tudi v pisanju Pavle Štrukelj.

Popotniki, raziskovalci, zbiralci in muzejski delavci v našem prostoru so bili vpeti v kroženje zahodne imperialne oziroma kolonialne literature, prav tako so se poistovetili z idejami habsburškega imperija, katerega del so bili.²³ To je

23 K temu razmišljanju me je napotila analiza imperialnega stila potovanja pesnika Antona Aškerca, ki je druge kulture spoznaval tudi ob branju tuje literature (Baskar 2015: 55–75). Pomenljiv je naslednji Baskarjev citat: »Pripadnost malemu narodu, ki ni v svoji zgodovini nikogar koloniziral, ne predstavlja privilegirane epistemološkega gledišča, ne jamči objektivnejšega pogleda na podvržena ljudstva« (2015: 75). O drugačenju v slovenski folklori

zagotovo prispevalo k formulaciji pripovedi o neevropskih ljudstvih pri nas in vplivalo tudi na to, kako so predstavljali kolonialno obdobje in njegove posledice. Prebiranje razprav kustodinje Pavle Štrukelj kaže, da se je kolonialni diskurz v muzejskem okolju v Sloveniji vsaj deloma ohranil tudi v času SFRJ Jugoslavije, čeprav je bil zaradi jugoslovanske zunanje politike v tem prostoru prisoten tudi protikolonialni diskurz. Radina Vučetić (2017: 13–14) je protikolonializem opredelila kot enega od temeljev jugoslovanske zunanje politike. SFRJ je namreč z ekonomsko in s tehnično pomočjo številnim državam pomagala v boju proti kolonializmu. Podpirala je osvobodilna gibanja v Maroku, Tuniziji, Alžiriji, Indokini in Podsaharski Afriki. Ti principi prijateljstva in solidarnosti z drugimi narodi so se v Muzeju neevropskih kultur v Goričanah izkazovali s pripravo gostujočih razstav iz drugih neuvrščenih dežel, ki so jih pripravljali pod nazivom Kulture neuvrščenih. V katalogih teh razstav so poudarjali prijateljstvo z drugimi neuvrščenimi državami in cilj, ki je bil njihovo kulturo ter pretekle in sedanje načine življenja prikazati z namenom, da bi prijateljske narode bolje poznali. Med pomembnimi muzejskimi praksami, ki izražajo solidarnost, prijateljstvo in spoštovanje do drugih narodov, je bilo sodelovanje Štrukljeve s tujimi študenti (več o tem Palaić 2019: 200–201). Kljub temu pa njeno pisanje, ki ga predstavljam v pričujočem besedilu, kaže na prisotnost kolonialnega diskurza. Štrukljeva se je prvenstveno ozirala v starejša obdobja in pisala predvsem o zbirateljih iz 19. in zgodnjega 20. stoletja. Prav njeno opiranje na dokumente in zapise o zbirateljih in zbranih predmetih iz starejših obdobji kaže na potrebo po premisleku o vplivu preteklih praks dokumentiranja muzejskih predmetov (na katere vplivajo takrat aktualne ideje) na poznejša obdobja. Pogosto se te ideje nekritično prenašajo v sodobnost (Turner 2016: 102–103).²⁴

O zbirateljih

Pri obravnavi zbirateljev se je Štrukljeva (1991) osredotočila predvsem na akterje iz preteklih obdobji. Zapisala je, da je pomembno vedeti, kdaj in na kakšen način so zbrali predmete ter kateri motiv jih je pri tem vodil. Nekateri

kot odrazu naših kolektivnih predstav o Drugih (avtorica zajame več kategorij Drugih) glej Mlakar (2019).

24 Z muzejskimi diskurzi na območju SFRJ se je ukvarjala Ana Sladojević (2014: 1), ki je v delovanju Muzeja afriške umetnosti v Beogradu prav tako prepoznavala soobstoje kolonialnega in protikolonialnega diskurza. Muzej je bil osnovan leta 1977 na podlagi zbirke Vede in Zdravka Pečarja. Pečar je kot dopisnik poročal o alžirski vojni za neodvisnost, za tem pa sta z ženo na tem kontinentu preživela več kot 20 let in tako zbrala obsežno zbirko predmetov afriške umetnosti. Kot piše Sladojevićeva, je kolonialni diskurz muzeja izhajal iz same metodologije zbiranja predmetov in muzejskih postopkov hranjenja, preučevanja ter predstavljanja etnografskega materiala. Protikolonialni diskurz pa je bil prisoten v smislu ideološkega diskurza neuvrščenosti, ki je dajal politično zaželen okvir za samo zbirko in delovanje muzeja. Ti vidiki muzejskega delovanja na območju nekdanje SFRJ ostajajo v večji meri neraziskani.

Aleš in Vera Bebler, Boris Kuhar in Pavla Štrukelj si ogledujejo indonezijsko glasbilo, ki sta ga Beblerjeva prinesla iz Indonezije, kjer je Bebler služboval kot jugoslovanski veleposlanik. Ljubljana 1963 (dokumentacija Slovenskega etnografskega muzeja).

so se pri zbiranju lahko osredotočili le na eno vrsto predmetov, pri čemer je pomembno njeno opozorilo, da v tem primeru njihova zbirka predstavlja le nekatere kulturne dosežke prebivalcev neke družbe in ne njihove kulturne podobe v celoti (Štrukelj 1977: 27). Nadalje je pojasnila:

Številni viri izpričujejo, da niso bili zbiratelji v preteklosti ljudje, ki jih je zanimala eksotičnost afriških, azijskih in drugih prebivalcev, temveč jih je zanimal tudi njihov način življenja. Mnogi med njimi so temeljito preučevali ne samo splošne kulturne značilnosti neke dežele, temveč so skušali ugotovljati vzroke nenavadnih oblik življenja ali sestav družbe ali določeno socialno ureditev neke skupnosti. (Štrukelj 1977: 27)

V tem citatu je sicer poudarjeno zanimanje zahodnjakov za način življenja in družbeno ureditev skupnosti, s katerimi so se srečali, hkrati pa je poudarjena ideja odkrivanja neznanega in nenavadnega.

Štrukljeva je pri navajanju zbiralcev in raziskovalcev podrobneje opisala prizadevanja misijonarjev,²⁵ ki so prispevali prve muzejske zunajevropske zbirke. Dotaknila se je družbenega konteksta in razmer, v katerih so delovali, vendar je bila pri tem skopa. Takole je opisala širše družbene razmere v Severni Ameriki, ki so vplivale na delovanje misijonarjev:

Zbirka muzejskih indijanskih predmetov je bila zbrana v času, ki že označuje ameriško kolonialno zgodovino. V 19. stoletju so se indijanska plemena zagrizeno borila za svojo zemljo. Skušala so ohraniti deželo svobodno in si tudi priboriti pravico od-

ločati in voditi pogajanja o dodeljevanju ozemlja pri ameriških oblasteh. Nepravilno ravnanje prvih evropskih naseljencev pa je povzročilo načrtno uničenje indijanskega prebivalstva in njihove kulture ter izseljevanje v puste in nerodovitne kraje. Vsi ti boji, ki so se razširili na indijanskem ozemlju že v času delovanja prvih slovenskih misijonarjev, so vplivali na njihovo pionirsko raziskovanje in misijonsko poslanstvo. (Štrukelj 1991: 169)

Žal pa misli ni razvila in tako ne izvemo, kaj so razmere pomenile za staroselsko prebivalstvo in kaj za misijonarje. Zanimivo je tudi to, da pozornosti ni posvetila dolgi zgodovini »ameriškega holokavsta«, ki se je nad staroselci obeh Amerik izvajal vse od njihovega prvega stika z Evropejci (Stannard 2017). Bralcu tako ni ponudila informacij, ki bi omogočile celovito razumevanje konteksta, v katerem so se domačini srečevali z misijonarji.

Štrukljeva prav tako ni problematizirala vloge misijonarjev v preoblikovanju družbene realnosti ljudi, med katerimi so delovali,²⁶ in ni opozorila na to, da je bilo njihovo zbiranje mogoče prav zaradi zahodnega kolonializma – oziroma je bilo njegov stranski produkt (Lee 2000: 3). Udejstvovanje misijonarjev je predvsem povečevala, kar se v primeru misijonarja Barage kaže takole: »Friderik Baraga je bil **prvi slovenski misijonar v deželi Indijancev Očipve in Otava in prvi naš raziskovalec teh skupin**. Bil je tudi med **prvimi raziskovalci indijanskega jezika**, saj je napisal temeljna dela na tem področju.« Iz naslednjega razberemo njegovo žrtvovanje za misijonsko delo: »Naslednje leto (1833) je obiskal na krpljah (80 km) Michilli-Mackinac (danes Mackinaw) in otok Little Detroit. Nato se je peš odpravil na jug v Maškigong (danes Muskegon) in v Grand River (danes Grand Rapids), ki je bil tedaj še na svobodnem indijanskem ozemlju.« (Štrukelj 1972/1973: 115; poudarki T. P.) Povečevanje se kaže tudi v pisanju o misijonarjih Pircu in Čebulu: »Pirc se je **zelo trudil**, da bi Indijance Očipva **navadil kulturno živeti in umno gospodariti**. Pisal je verska berila in pesmi v indijanskem jeziku; podobno kot Baraga je izdal knjižico o življenju Indijancev in v njej obširno opisal lastna doživetja.« (Štrukelj 1972/1973: 120, poudarki T. P.) In: »Misijonar Janez Čebul je bil zelo priljubljen med Indijanci. Znal je očipvejski jezik, bil je pevec, pesnik in godbenik. **Strogo je nastopil zoper prodajanje žganja** Indijancem in **skušal doseči več pravic zanje** pri tedanjih ameriških oblasteh.« (1991: 170, poudarki T. P.)

Povečevanje misijonarjev se kaže najprej v poudarjanju Baragove pionirske vloge v raziskovanju staroselcev in njihovega jezika, hkrati pa tudi v poudarjanju njegovega žrtvovanja za doseganje svojih ciljev. Na razumevanje do-

25 Friderik Baraga, Franc Pirc in Janez Čebul so v prvi polovici 19. stoletja delovali med severnoameriški staroselci.

26 Več o tej temi v tematski številki revije *Museum Anthropology* (2000).

mačinov kot »divjakov«, ki jih je za preživetje treba naučiti zahodnih praks, kažejo prizadevanja misijonarja Pirca, da bi staroselce »navadil kulturno živeti in umno gospodariti«. Misijonar je torej predstavljen kot tisti, ki domačine uči živeti. Hkrati zadnji citat kaže na razumevanje staroselcev kot žrtev, ki za doseganje svojih ciljev potrebujejo pomoč zahodnjakov. Več pravic je zanje poskušal doseči misijonar Čebul, kar bi lahko na prvi pogled razumeli kot prakso zagovorništva teh ljudi, vendar pa jim takšna ubeseditiv odzema moč delovanja, prikaže jih kot nebogljenne in potrebne pomoči, hkrati pa zanika njihov lastni boj za svoje pravice.

Družbeni kontekst, v katerem je deloval misijonar Knoblehar, je Štrukljeva takole opisala:

V Knobleharjevem času so bile politične in gospodarske razmere v vzhodnem Sudanu zelo neurejene. Posebno trgovina s sužnji in trgovina s slonovimi okli, ki je bila predvsem v rokah Arabcev, je avtohtonemu prebivalstvu prizadela ogromno krivic. [...] Turški in arabski trgovci so prihajali do črnih plemen predvsem zato, da bi dobili slonovino in sužnje. (Štrukelj 1991: 170)

Poveličevanje Knobleharjeve vloge in poudarjanje nevarnosti, ki jih je pri svojem delovanju moral premagovati, se vidi iz naslednjih dveh citatov:

Spričo neurejenih političnih razmer pod turško-egiptovsko oblastjo v vzhodnem Sudanu in gospodarskega izkoriščanja tega ozemlja je treba še bolj **poudariti Knobleharjevo humano delovanje in raziskovanje**, ki ga je opravil pri črnih etničnih skupinah na območju Nila. (Štrukelj 1991: 171, podarki T. P.)

In: »Tako smemo reči, da je bil prav Slovenec Knoblehar prvi evropski raziskovalec, ki je sredi prejšnjega stoletja prišel najdalj na jug v notranjost centralne Afrike« (Štrukelj 1967: 149). Štrukljeva je pisala o »Knobleharjevi odpravi« in naštevata številna ljudstva, s katerimi se je srečal. Poudarila je tudi njegovo raziskovanje reke Nil in zapisala: »Otok Lumutat, ki ga je **odkril** Knoblehar, je bil raziskovalcem Nila dolgo časa najjužnejša znana točka v tem delu Afrike« (Štrukelj 1991: 171, poudarek T. P.). Takšna opredelitev Knobleharjevega delovanja namiguje, da tisto območje ni imelo svoje zgodovine in da se je pripoved o njem začela s Knobleharjevim prihodom. Skupnostim, ki so tam živele, njihova vrednost s to ubeseditivjo ni bila priznana.

Štrukljeva je omenila tudi razloge misijonarjev za zbiranje predmetov:

Slovenski misijonarji so še menili, da so se dolžni oddolžiti ljudem v domovini, ki so jih moralno in gmotno podpirali. Zbrani indijanski predmeti naj bi nazorno predstavili način življenja indijanskih

plemen; bili naj bi tudi sredstvo, ki bi pripomoglo zbrati več denarja in drugih darov. (Štrukelj 1972/1973: 140)

V članku Kulturna dediščina indijskega ljudstva v etnološki zbirki Muzeja Goričane v Ljubljani je to misel dopolnila in zapisala, da naj bi zbrano gradivo ljudem v domovini pokazalo, kako so domačini, med katerimi misijonarji delujejo, potrebni pomoči na vseh področjih svojega življenja. Prav na podlagi teh dejstev je zaključila, da so »podobne misijonske zbirke [so] prav zaradi njihove namembnosti pomanjkljive« (Štrukelj 1990: 114). To je jasno razvidno tudi iz njenega komentarja Baragove zbirke:

Baraga se je posebno uveljavil na področju znanosti. Raziskoval je indijanski jezik in preučeval očipvejsko kulturo. Na žalost pa je bil tako vnet misijonar krščanske vere, da je pri Indijancih odstranjeval stare verske indijanske skulpture. Mimogrede omenjamo, da ni v muzejski zbirki nobenega predmeta, ki bi ponazarjal indijansko božanstvo. (Štrukelj 1972/1973: 119)

V obravnavanih tekstih so omenjeni misijonarji večinoma prikazani kot pionirji, ki so opravili pomembno delo – predvsem kot raziskovalci. To postavi Slovence med bele herojske moške, ki »odkrivajo« svet. Hkrati so prikazani kot nosilci civilizacije, saj staroselce učijo zahodnih praks z namenom izboljšanja njihovega življenja. V tej svoji vlogi so aktivni, medtem ko dobimo občutek, da so ljudje, med katerimi so delovali, žrtve širših okoliščin in jim je treba pomagati. Misijonarji so torej prikazani kot tisti, ki se zavzemajo za pravice staroselcev, pri čemer pa opozarjam, da manjka obširnejša pojasnitev zgodovinskega in družbenega konteksta, ki bi omogočila širše razumevanje takratne situacije, v kateri so delovali misijonarji, hkrati pa bi tudi staroselce prikazala v bolj tvorni vlogi. Misijonarji so s svojimi deli (npr. slovarji in študijami jezika) domačine predstavili drugim, torej so govorili v njihovem imenu, medtem ko zgodb domačinov ne slišimo. Prevladuje občutek, da je moč pripovedovanja o zgodovini tistih krajev in aktualnem življenju tamkajšnjih ljudi v rokah misijonarjev. Pomemben odmik od tega pa je pojasnilo, zakaj so misijonarji zbirali predmete. Z njim je Štrukljeva opozorila tudi na oportunitizem misijonarjev in pomanjkljivost obstoječih zbirk.

Vidiki razumevanja neevropskih ljudstev in njihove materialne kulture

Teksti Pavle Štrukelj kažejo, da se je obravnavani muzejski zbirki (Štrukelj 1967, 1972/1973, 1976, 1990) oziroma posameznemu predmetu (Štrukelj 1965/1966) temeljito posvetila in jih osvetlila z več zornih kotov. Še zlasti bi poudarila njeno primerjavo zapisov slovenskega zbiratelja Knobleharja z zapisi tujih avtorjev o materialni kulturi

obravnanih skupnosti (glej Štrukelj 1967), tudi sicer pa je iskala znanstveno podprto literaturo in se je tako pri pisanju opirala na zahodne tekste (večinoma v angleščini, nemščini in francoščini – glej reference v njenih člankih). Z zahodnimi idejami o neevropskih ljudstvih je bila dobro seznanjena in nekaj teh se odraža tudi v njenem pisanju.

Pavla Štrukelj je vsaj v dveh tekstih neposredno opozorila na razvojni vidik kultur, ki ga lahko po njenem mnenju spoznamo na podlagi preučevanja zunajevropskih zbirk, in to se ji je zdel tudi pomemben razlog, zakaj je te zbirke treba dopolnjevati (Štrukelj 1977: 26–27, 1980/1982: 127). V svojem članku Kulturna dediščina indijskega ljudstva v etnološki zbirki Muzeja Goričane v Ljubljani (Štrukelj 1990: 116–118) je poudarila, da muzej poleg hrambe starejših predmetov načrtno zbira sodobnejše, pri čemer je opisala tudi razvoj izdelave indijskih oblačil in nakita. Zanimiv je njen komentar sodobne indijske ljudske umetnosti in obrti:

Nekateri izdelki v tej proizvodnji so še ohranili svojo prvotno uporabo, drugi med njimi so že postali spominki in jih množično prodajajo v trgovini. **O taki indijski obrtni dejavnosti pravimo, da je danes v krizi in gre njen razvoj po poti, ki znižuje pomen njenega starodavnega izročila in njene izvornosti.** Prav tako postajajo tovrstni izdelki v vaških skupnostih heterogeni, novi ornamenti pa izpodrivajo prvotne. Iz povedanega ugotavljamo, da so začeli v Indiji precej vsestransko usmerjati in razvijati ljudsko umetnost in domačo obrt za izvoz. To pa, kakor vemo, **zmanjšuje vrednost teh izdelkov in izvorno značilnost dežele.** Zato mimogrede omenjam, kako pomembno je, da **muzej zbira tiste izdelke, ki vsebujejo ohranjeno starodavno izročilo in izvorno uporabo;** le ti lahko pokažejo **pravo ljudsko umetnost dežele.** (1990: 117, poudarki T. P.)

Na pomen zbiranja predmetov iz starejših dob, z njenimi besedami »izvirnih predmetov«, ki edini še pričajo o pristni kulturi njihovih nosilcev, je opozorila še na drugih mestih.

O Knobleharjevi zbirki je zapisala: »Zbirka je po etnološki plati vsekakor zelo dragocena. Glede na čas, ko je bila pridobljena, so predmeti še **pristni in izvorni**« (Štrukelj 1967: 166). Sodobno življenje ameriških staroselcev je opisala v naslednjem navedku:

Kultura današnjih indijanskih plemen se bolj in bolj spreminja, kljub temu, da se **tradicionalni rodovni način življenja** še nadalje razvija na določenih ozemljih. **Razvoj splošnega ameriškega življenja in sodobna tehnika na gospodarskem področju prodira tudi med indijansko prebivalstvo.** Mladi indijanski rod spreminja način življenja, navaja se na **sodobno življenje** in bolj in bolj **opušča nekdanji preprosti izvorni način.** Številna dosedanja raziskovanja, ki so jih opravili ameriški in evropski raziskovalci pri indijanskih skupinah, so pokazala

mного sprememb. Tako vidimo, da so Indijanci danes drugačni po zunanjosti, kajti bolj in bolj **izginja njihova nekdanja izvorna noša.** Mnogi med njimi se oblačijo sodobno, tako kot drugi ameriški prebivalci; vsakdanjo in praznično obleko kupujejo v trgovinah. Mladi Indijanci se izobražujejo v raznih šolah; starši pa navajajo otroke na sodoben način življenja. (Štrukelj 1972/1973: 140, poudarki T. P.)

Njeno pisanje usmerja bralce k vzpostavljanju dihotomije med »tradicionalnim«, ki je izvorno in pristno, in sodobnim, ki je povezano z belimi priseljenci. Tem se pripisuje modernost in oni so tisti, ki so domačinom prinesli razvoj oziroma napredek (glej Traditional 2018: 140). Zaradi modernizacije, ki jo med domačine prinaša zahodni človek, staro in izvorno izginja. Izvirne predmete je treba ohraniti in zaščititi. Te misli Pavle Štrukelj vsebujejo elemente reševalne etnologije, ki pomeni prizadevanja etnologov, da bi pred izginotjem rešili ljudstva in njihove kulture oziroma jih vsaj dobro raziskali in dokumentirali. To je bilo značilno tudi za domačo etnologijo tistega časa (Slavec Gradišnik 2014: 11). Poudarjanje modernosti nasproti tradiciji je Warsame (2018: 82–83) pojasnil tudi z opisom postopka, ki ga je imenoval eksotizacija, drugačenje in domneva belskosti. Zapisal je, da so neevropska ljudstva pogosto prikazana kot »bolj duhovna, bližje naravnemu svetu, bolj magična in primitivna. Ta ljudstva so Drugi, v nasprotju s katerimi se konstruira evropski jaz tako, da se identificira kot racionalen, moderen, progresiven, dobronameren, tehnološki, učinkovit, produktiven in tako naprej«.

Na podlagi citatov Pavle Štrukelj lahko rečemo tudi, da je staroselske skupnosti razumela kot statične, kot zamrznjene v času, spreminjati naj bi se začele šele ob prihodu kolonizatorjev. Warsame (2018: 82) je muzejsko prikazovanje domačinov kot obtičalih v prostoru in času opredelil kot enega od pristopov vzpostavljanja vednosti o teh skupnostih. Predmeti in fotografije, včasih pa tudi opisi teh ljudi izvirajo iz kolonialnih časov, njihove sedanje družbene situacije se pogosto ne omenja. Največkrat se izpusti prikaz spreminjanja njihove kulture skozi čas, prav tako pa se ne omeni širšega konteksta kolonializma, ki je bil podlaga za opisane stike. Tako se ustvarja vtis, da so ti ljudje in njihovi načini življenja ter pogledi na svet ob uvajanju industrije izginili. Pavla Štrukelj sicer, kot opisujem zgoraj, pri obravnavi posameznih elementov materialne kulture predstavi razvojni vidik, vendar pa sam pojem razvoj uporabi za ločevanje med bolj in manj razvitimi ljudstvi. Tako na primer zapiše: »Poudariti moramo, da prikazuje Knobleharjeva zbirka materialno kulturo etničnih skupin ob Belem Nilu, za katere vemo, da so še danes na zelo nizki kulturni stopnji« (Štrukelj 1967: 166). Poveden je tudi naslednji citat:

V naših muzejih predstavljajo te starejše etnološke zbirke pomembno zgodovinsko gradivo, ki je da-

nes dragoceno in potrebno pri raziskovanju načina življenja narodov; nekateri teh so dosegli visok razvoj civilizacije, pri ljudstvih v deželah v razvoju pa ugotavljamo drugačen razvoj življenjskih oblik. (Štrukelj 1977: 27)

Štrukljeva nas je s temi besedami usmerila k hierarhičnemu vrednotenju kultur tistega časa.

Sklepne misli

Pavla Štrukelj je bila etnologinja in muzeologinja, ki je med letoma 1955 in 1990 kot kustodinja za zunajevropske zbirke delovala v Muzeju neevropskih kultur v dvorcu Goričane. Muzej so kot oddelek SEM odprli leta 1964 z namenom zbiranja in razstavljanja le zunajevropskih zbirk. Delo Pavle Štrukelj je bistveno zaznamovalo gibanje neuvrščenih, ki je omogočilo številne stike in izmenjave. Ti so med drugim prispevali k nastanku muzejskih zbirk in gostovanju razstav iz drugih neuvrščenih dežel.

V muzeju v tistem času niso organizirali načrtnega terenskega dela kustosov v zunajevropskih deželah. Usmerili so se v dopolnjevanje obstoječih zbirk, pri čemer so se oprli na Slovence, ki so delovali v tujini, na tuje študente, ki so študirali v Sloveniji, in na donacije, ki so temeljile na diplomatskih stikih med neuvrščenimi državami. Štrukljeva si je sicer prizadevala za terensko raziskovanje v Togu in ZDA, s čimer bi bistveno dopolnila delo kustodiata, vendar pri tem ni bila uspešna. Kot edina kustodinja za zunajevropske zbirke je bila vpeta v intenzivno delo v muzeju, ki ji je puščalo le malo časa za poglobljene raziskave muzejskih zbirk. Njena želja po raziskovanju na neevropskih terenih in ustvarjanje pripovedi o zbiralcih kot belih herojih kažeta na potrebo po tem, da se vzpostavi distinkcija med Slovenci in preučevanimi ljudstvi s približevanjem Slovencev k civiliziranim zahodnjakom. Obenem pa je treba reči, da so prakse Pavle Štrukelj, tukaj imam v mislih še zlasti njeno sodelovanje s tujimi študenti, to razlikovanje tudi presegale in vzpostavljale možnost za dialog in izmenjavo.

Analiza njenih razprav o muzejskih zbirkah, zbirateljih teh posameznih predmetih kaže, da se je tega dela lotila temeljito in se pri tem v veliki meri opirala na tujo literaturo. Muzejske zbirke je razumela kot pomembno gradivo za preučevanje neevropskih ljudstev, pri čemer je tudi sama zagovarjala njihovo dopolnjevanje. Pri pisanju o zbiralcih se je usmerila v zgodnejša obdobja in največ pozornosti posvetila misijonarjem Baragi, Pircu in Čebulu ter Knobeharju, o zbiralcih, s katerimi je pri svojem delu sama sodelovala, pa razprave ni napisala. V tem segmentu se kaže, da se je pri pisanju opirala na starejša besedila o zbirateljih ter na sezname in opise predmetov, ki so jih poslali v domovino. To priča o tem, da so pretekle prakse dokumentiranja vir vednosti, zaznamovan z idejami preteklega časa, ki se tako prenašajo v sedanost. V tem smislu bi bilo treba kritično raziskati zgodovino ustvarjanja muzejskih

inventarnih knjig. Štrukljeva je pri govoru o misijonarjih uporabila pripoved o belih protagonistih kot herojih, ki so bili pionirji na svojem področju in so si aktivno prizadevali za izboljšanje življenja ljudi, s katerimi so se srečali. Domačine je prikazala kot pasivne, kot žrtve širšega družbenega dogajanja. Zgodovinski in družbeni kontekst časa, v katerem so se srečevali misijonarji in domačini, je zgolj nakazala, ne pa tudi pojasnila.

Pri pisanju o materialni kulturi neevropskih ljudstev je poudarjala pomembnost izvornih predmetov, ki pričajo o pristni kulturi njihovih nosilcev. Poudarila je, da je treba, kjer je to še mogoče, zbirati prav izvirne predmete, saj se družbe modernizirajo in ti predmeti v tem procesu izginjajo. Vzpostavila je dihotomijo tradicije in napredka, pri čemer je tradicijo povezala z domačini, razvoj in napredek pa z belimi priseljenci. Staroselske skupnosti je razumela kot statične, spreminjati so se začele šele ob prihodu kolonizatorjev. Hkrati je poudarila tudi različen razvoj ljudstev po svetu; v skladu z evolucionistično miselnostjo to lahko razumemo kot ustvarjanje hierarhične lestvice razvoja kultur in ljudstev.

Pisanje Pavle Štrukelj je temeljito, opira se na tujo literaturo in obravnavano temo osvetljuje z več zornih kotov. V njenih tekstih so sledi kolonialnega diskurza, ki ga je z branjem zahodne znanstvene literature v dobršni meri ponotranjila. Kljub protikolonialni usmerjenosti SFR Jugoslavije je kolonialni diskurz ohranil svojo moč, njegovo vztrajanje pa lahko na različnih področjih spremljamo vse do danes (v politiki, šolskih kurikulumih, medijih, muzejih). Ob kolonialnem diskurzu pa opažam tudi protikolonialno naravnost, ki se kaže v organizaciji gostujočih razstav iz drugih neuvrščenih držav, hkrati pa v sodelovanju Pavle Štrukelj s tujimi študenti, ki so tako v muzeju dobili priložnost sami predstaviti svojo kulturo in dediščino.

Literatura in viri

BASKAR, Bojan: *Nacionalna identiteta kot imperialna zapuščina: Uvod v slovensko etnomitologijo*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015.

BRUMEN, Borut in Nikolai Jeffs (ur): *Afrike. Časopis za kritiko znanosti*, 2001, v–xxvii.

ČEPLAK MENCIN, Ralf: Dr. Pavla Štrukelj: (1921–2015). *Etnolog* 25, 2015, 355–358.

ČEPLAK MENCIN, Ralf: *V deželi nebesnega zmaja: 350 let stikov s Kitajsko*. Ljubljana: Založba / *cf., 2012.

Discover. V: Wayne Modest in Robin Lelijveld (ur.), *Words Matter: An Unfinished Guide to Word Choices in the Cultural Sector*. Amsterdam: National museums of world cultures, 2018, 103.

FRELIH, Marko in Anja Koren: Obdobje gibanja neuvrščenih – priložnost za nastanek afriških zbirk v Sloveniji. V: Bojana Rogelj Škafar (ur.), *Afrika in Slovenija: Preplet ljudi in predmetov*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2017, 7–23.

FRELIH, Marko, Daša Koprivec in Tjaša Zidarič: Moja ali tuja drugačnost – širni svet. V: Janja Žagar (ur.), *Jaz, mi in drugi: Podobe mojega sveta. Vodnik po stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2013, 103–120.

GUPTA, Akhil: The Song of the Nonaligned World: Transnational Identities and the Reinscription of Space in Late Capitalism. *Cultural Anthropology* 7/1, 1992, 63–79.

JAKOVINA, Tvrčko: *Treća strana hladnog rata*. [Zaprešič]: Fraktura, 2011.

JANKO SPREIZER, Alenka: Socialnoantropološki pogled na romologijo v Sloveniji. *Monitor ISH* 3/1–2, 2001, 29–63.

KHATIB LAMBERGER, Maja: *Arabski klub v Sloveniji: Prostor redefiniranja družbenih identifikacij*. Doktorska disertacija. Ljubljana: [M. Khatib Lamberger], 2010.

KIRN, Gal: Jugoslovanska revolucija skozi tri partizanske prelome. *Časopis za kritiko znanosti* 45/269, 2017, 316–332.

KUHAR, Boris: Pavla Štrukelj – večna mladenka. *Glasnik SED* 51/1–2, 2011, 8–9.

KUHAR, Boris: Dr. Pavla Štrukelj: 28. 6. 1921–20. 9. 2015. *Glasnik SED* 55/3–4, 2015, 21–22.

LAH, Marija: Knjižnica. *Slovenski etnograf* 31, 1980/1982, 184–207.

LEE, Molly: Introduction: Divine Intervention: Missionaries and Indigenous Art. *Museum Anthropology* 24/1, 2000, 3–4.

LIČEN, Daša: Razstaviti Drugega: Saidin prihod v Trst. *Glasnik SED* 58/1–2, 2018, 5–15.

MARINAC, Bogdana: Neevropska dediščina v Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« Piran. *Glasnik SED* 60/1, 2020, 7–21.

MARINAC, Bogdana: *Čez morje na nepoznani daljni vzhod: Potovanja pomorščakov avstrijske in avstro-ogrske vojne mornarice v Vzhodno Azijo*. Piran: Pomorski muzej, 2017.

MLAKAR, Anja: *Skrivnostni tujec in demonski sovražnik. Drugi in drugost v slovenski slovstveni folklori*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019.

MODEST, Wayne in Robin Lelijveld (ur.): *Words Matter: An Unfinished Guide to Word Choices in the Cultural Sector*. Amsterdam: National museums of world cultures, 2018; https://www.materialculture.nl/sites/default/files/2018-08/words_matter.pdf, 25. 11. 2019.

MODEST, Wayne: Words Matter. V: Wayne Modest in Robin Lelijveld (ur.), *Words Matter: An Unfinished Guide to Word Choices in the Cultural Sector*. Amsterdam: National museums of world cultures, 2018, 13–17.

MUSEUM ANTHROPOLOGY: *Museum Anthropology* 24/1, 2000; <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/toc/15481379/2000/24/1>, 22. 11. 2019.

NOVAK, Vilko: Štrukelj, Pavla (1921–). *Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013; <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi670751/#slovenski-biografski-leksikon>, 9. 10. 2019.

ODGOVOR Fordove fundacije Borisu Kuharju (1965) – Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja [SEM].

PALAIĆ, Tina: Muzej neevropskih kultur v Goričanah: Prakse pridobivanja zunajevropskih zbirk, povezanih z gibanjem neuvrščeni. *Etnolog* 29, 2019, 133–156.

PALAIĆ, Tina in Bojana Rogelj Škafar: Slovenski Afričani: O njihovih osebnih predmetih v prepletu identitet. *Etnolog* 27, 2017, 39–63.

PERSONALNI list Pavle Štrukelj. Arhiv SEM.

PETROVIČ, Mira: Dr. Štefka Cobelj (1923–1989). V: Mira Petrovič (ur.), *Zapuščina Štefke Cobelj*. Ptuj: Knjižnica Ivana Potrča, 2012, 12–37.

PIŠKUR, Bojana: Južna ozvezdja: Druge zgodovine, druge modernosti. V: Tamara Soban (ur.), *Južna ozvezdja: Poetike neuvrščeni*. Ljubljana: Moderna galerija, 2019, 9–24.

POROČILA o delu Pavle Štrukelj (1955–1987). Arhiv SEM.

PRASHAD, Vijay: *The Darker Nations: A People's History of the Third World*. New York in London: New Press, 2007.

PROŠNJA Pavle Štrukelj za ureditev delovnih razmer (1980). Arhiv SEM.

PROŠNJE Pavle Štrukelj za življenjepisi: za šestmesečno znanstvenoraziskovalno štipendijo Fulbrightovega programa, za štipendijo Prešernovega sklada (1961). Arhiv Marinke Oblak.

RAČIČ, Mojca: Bibliografija dr. Pavle Štrukelj ob njenem jubileju. *Etnolog* 11/62, 2001, 374–385.

RUBINSTEIN, Alvin Z.: *Yugoslavia and the Nonaligned World*. Princeton: Princeton University Press, 1970.

SAID, Edward W.: *Culture and Imperialism*. London: Vintage, 1994.

SLADOJEVIĆ, Ana: *Muzej afričke umetnosti. Konteksti i reprezentacije*. Beograd: Muzej afričke umetnosti, 2014; https://mau.rs/images/publications/Epublications/Muzej_africke_umetnosti_konteksti_i_reprezentacije/Ana_Sladojevic_Muzej_africke_umetnosti_konteksti_i_reprezentacije.pdf, 5. 9. 2019.

SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid: V objemih dediščin. V: Tatjana Dolžan Eržen, Ingrid Slavec Gradišnik in Nadja Valentinčič Furlan (ur.), *Interpretacije dediščine*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2014, 8–24.

STANNARD, David E.: *Ameriški holokavst: Osvajanje Novega sveta*. Ljubljana: Založba /*.cf., 2017 [1992].

ŠKERLJ, Božo: Misli ob razstavi izvenevropskih zbirk Etnografskega muzeja v Ljubljani. *Slovenski etnograf* 10, 1957, 212–215.

ŠMITEK, Zmago: *Klic daljnih svetov: Slovenci in neevropske kulture*. Ljubljana: Založba Borec, 1986.

ŠTRUKELJ, Pavla: Poljedelsko orodje in priprave na Farorskih otokih. *Slovenski etnograf* 16/17, 1963/1964, 379–390.

ŠTRUKELJ, Pavla: *Kultura Ciganov v Sloveniji in problem njihove asimilacije slovenskemu prebivalstvu*. Doktorska disertacija. Ljubljana: [P. Štrukelj], 1964.

ŠTRUKELJ, Pavla: Kitajski dvorni moški kaftan. *Slovenski etnograf* 18/19, 1965/1966, 57–72.

ŠTRUKELJ, Pavla: Afriška zbirka vzhodnosudanskih plemen Bari in Čir v Slovenskem etnografskem muzeju: (zbiralec Ignacij Knoblehar). *Slovenski etnograf* 20, 1967, 143–172.

ŠTRUKELJ, Pavla: Etnološka zbirka severnoameriških Indijancev Ojibwa iz 19. stoletja v Slovenskem etnografskem muzeju: (zbiralci Friderik Baraga, Franc Pirc, Ivan Čebul). *Slovenski etnograf* 25/25, 1972/1973, 109–142.

ŠTRUKELJ, Pavla: Krašenje telesa in nakit afriških prebivalcev južno od Sahare. *Slovenski etnograf* 29, 1976, 105–123.

ŠTRUKELJ, Pavla: Pregled etnoloških zbirk iz Afrike, Azije, Amerike, Oceanije in drugih dežel ter njihovo preučevanje v Jugoslaviji. *Orientalistika* 1, 1977, 20–28.

ŠTRUKELJ, Pavla: Neevropske zbirke v Muzeju Goričane. *Slovenski etnograf* 32, 1980/1982, 125–158.

ŠTRUKELJ, Pavla: Nomadi v Gudžeratu in Radžastanu. *Orientalistika* 5, 1986, 72–77.

ŠTRUKELJ, Pavla: Kulturna dediščina indijskega ljudstva v etnološki zbirki Muzeja Goričane v Ljubljani. V: Radoslav Katičič (ur.), *Iz indijske predaje i filologije: Zbornik radova*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1990, 113–119.

ŠTRUKELJ, Pavla: Slovenski zbiralci in raziskovalci neevropskih kultur v 19. stoletju. *Etnolog* 1, 1991, 164–174.

ŠTRUKELJ, Pavla: *Tisočletne podobe nemirnih nomadov: Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji*. Ljubljana: Družina, 2004.

TRADITIONAL. V: Wayne Modest in Robin Lelijveld (ur.), *Words Matter: An Unfinished Guide to Word Choices in the Cultural Sector*. Amsterdam: National museums of world cultures, 2018, 140.

TURNER, Hannah: Critical Histories of Museum Catalogues. *Museum Anthropology* 39/2, 2016, 102–110.

VODOPIVEC, Nina: From Non-Aligned Yugoslavia to Multicultural Slovenia. *Slovene Studies* 40/1–2, 2018, 3–29.

VUČETIĆ, Radina: Tito's Africa: Representation of Power during Tito's African Journeys. V: Radina Vučetić in Paul Betts (ur.), *Tito in Africa: Picturing Solidarity*. Beograd: Muzej Jugoslavije, 2017, 13–45.

WARSAME, Hodan: Mechanisms and Tropes of Colonial Narratives. V: Wayne Modest in Robin Lelijveld (ur.), *Words Matter: An Unfinished Guide to Word Choices in the Cultural Sector*. Amsterdam: National museums of world cultures, 2018, 79–85.

Pavla Štrukelj: A Curator for Non-European Cultures in the Slovene Ethnographic Museum between 1955 and 1990

The author elaborates on the professional path of Pavla Štrukelj, an ethnologist and museologist, who was active as a museum curator between 1955 and 1990. In 1964, the Museum of Non-European Cultures in Goričane near Ljubljana was established as a branch of the Slovene Ethnographic Museum and, as a manager of the new department, Štrukelj herself became responsible for the non-European collections. Her professional work was influenced by the former Yugoslav foreign policy framed by the Non-Aligned Movement.

The central part of this article is dedicated to an analysis of Štrukelj's disquisitions on the museum's non-European collections and their collectors. Her writing shows a tendency to distinguish Slovenes who traveled to non-European places for different reasons mainly in the 19th century from local peoples they collected the objects from, and present them in line with white colonialists. She did so by describing collectors as heroic protagonists who were sacrificing themselves for their cause. They were presented as individuals with agency in opposition to the passive group of indigenous people. Additionally, the latter were presented as being stuck in time and space, and as needing white men to bring progress and fight for their rights.

Štrukelj also emphasized the collecting of 'original' objects because in her understanding modernization that was brought to local communities by white men contributed to their vanishing. By doing so, she related tradition with indigenous people, and progress with white newcomers. She also saw indigenous communities as static; they started to change only after the arrival of colonizers. The author shows that in spite of the anti-colonial ideology of the Yugoslav state framed through non-alignment, the colonial discourse was also present in Pavla Štrukelj's texts.